

doživeli, da bi visoka c. kr. nadsodnija graška karala tiste sodnike, ki vzlic temu najnovejšemu ministrovemu ukazu izpovedbe prič in obdolžencev celó v kazenskih pravadah po nemško v zapisnik pišejo, i. s. tako, kot bi dotična stranka res nemško govorila, t. j. v prvi osobi govoreč, — akoravno dotična stranka ne besedice nemškega jezika ne umé. Takih sodnikov je še.

Kdo bo pomagal?

Pogodbe o dajanji in jemanji živine v rejo.

Slučaji, v katerih narod živino v rejo daje, oziroma jemlje, so ti-le:

1. Krave, i. s. a) Telico leto staro dá gospodar v rejo tako, da jo prevzemalec (rejač) hrani do tjà, da stori dvoje, troje, čvetero (redko več) telet in ko poslednje oddoji, da se kot odrasla krava vrne gospodarju, čegar last je vedno bila. Teleta in sploh ves užitek je rejačev; — b) Odrasla krava se dá v rejo za 2 do 3 telet. Rejač ima samo mleko, gnoj, delo. Teleta so gospodarjeva, ali se na polovico delijo.

Tako dajo v rejo v nekaterih krajih celo kobile za 2 ali 3 žrebet.

c) Odrasle krave se dadó tudi „v čimž“ tako, da gospodar dobi po 1 gld. (ali menj) na mesec, rejač pa ima ves užitek.

2. Prašiče, i. s. a) Svinjo rejač hrani, pa daje gospodarju na leto po jedno mlado oddojeno prase, a ko pogodba neha, se vrne svinja gospodarju; — b) prašiča rejač redi do določenega časa, potem ga zakoljejo ali prodado in polovica (ali najmanj tretjina) gre gospodarju, ostalo rejaču. Ako se je dalo prascev na pare (dva, četri itd.) v rejo, se, ko čas preteče, po številu razdelijo mej oba, a prvotni lastnik prašičev ima pravico voliti.

3. Voli (navadno par) se dado v rejo tako, da se jim sedanja vrednost določi ter dogovori, kedaj (na katerem semnji) se bodo voli prodali. Rejač jih do tjà hrani, a zato uživa delo in gnoj. Ko se prodadó, gre prej vstanovljena vrednostna svota gospodarju volov, dobiček, t. j. svota, za katero dražje so se voli prodali, nego je bila ona vrednost, pa vsakemu na polovico.

4. Ovce in koze, navadno cela čreda (50 do 100) se dajo in jemlje v rejo tako, da jih rejač pase po svojem ali na svoj trošek in varuje: a) prireje (plod, mladiči) je pol gospodarjeve, pol rejačeve, — rejač ima vrh tega mleko in kar se iz njega naredi, volno, gnoj, — ko pa pogodba neha, dobode gospodar živino, katero je od kraja v rejo dal, nazaj, kolikor jo je še; ¹⁾ — b) Rejač ima vso prirejo in volno in mleko itd., samo od vsakega komada daje gospodarju (po pogodbi) masla, sira ali denarja, — a ko pogodba neha, dobi gospodar isto število živine iste kakovosti, katero je dal (*contractus socidae*, kesim ²⁾, *Eisernviehcontract*); — c) Rejač nima drugega, nego mleko in kar iz njega naredi, vse drugo: plod, volno itd. daje gospodarju, a ko pogodba neha, nazaj živino, kar je je še ostalo.

5. Ako rejač k čredi da n. pr. tretjino živine, se takrat, ko pride do delitve vse po pol razdeli mej rejačem in gospodarjem.

Včasih se pri sklepanji pogodbe pogodniki domenijo, kdo trpi škodo, ako živina po naključji mej rejo pogine ali sicer na vrednosti zgubi. Tudi se včasih domenijo, da mora gospodar živino, predno čas preteče, iz reje vzeti, ako bi rejač ž njo tako ravnal, da se vidi, da se namen reje doseči ne bode mogel. Ali mnogokrat ne dogovoré niti tega. O končanji pogodbe in o uvetih preddobne razveze pogodbe ni skoro nikoli nobenega zmenka. Navadno se pogodniki samó toliko pogovore, kolikor smo pri vsaki vrsti pogodbe zgoraj povedali. Vsi drugi postranski uveti ostanejo nedogovorjeni in v slučaju tožbe mej strankami prepirni.

Ko avstrijski občini državljanski zakonik teh pogodeb izrečno ne omenja in ko zaradi pomanjkljivega dogovora mej strankami ni dovolj, ako se reče, da so to „*contractus innominati*,“ — ostane vprašanje o pravni naturi takih pogodeb, kajti samo iz spoznanja pravne nature teh pogodeb je mogoče prepirni slučaj prav razsoditi, ko po §. 10 obč. drž. zak. navade (pravni običaji) če jih je kaj, ne veljajo, ako bi tudi znane bile.

Rimsko pravo na Nemškem (*das gemeine Recht*) pozna *contractus socidae*, ki obstoji v tem, da se določeno število živine

¹⁾ Po nekaterih krajih se pa tudi celo kokoši, pure, gosi, race, na delitev prireje po polovici v rejo dajo. (Glej: Bogišič, Zbornik pravnih običaja str. 493.).

²⁾ Bogišič, Zbornik pravnih običaja.

(čreda) — bodi si zase, bodi si kot postranska stvar v zakup danega zemljišča, po zakupniku prevzame proti temu, da mora, ko pogodba neha, isto število živine iste kakovosti, katero je prejel, ali pa določeno ceno za vsak komad živine vrniti.¹⁾ Ta pogodba se razpravlja po načelih „*locatio-conductio rerum*“.

Zveza mej v zakup danim zemljiščem in mej živino je naravna, ker je poljedelstvo z živinorejo v ozki dotiki, ker se zemljišče brez živine uspešno obdelovati ne more in ker pripada živina vsaj deloma k „*fundus instructus*.“ Ta zveza kaže, da se mora pogodba o v zakup vzetem zemljišči in o živini v rejo vzeti presoјati po enakih načelih, ali bolje rečeno, da je o zemljišči in o živini ista pogodba. Ako se pa živina sama zase v rejo vzame (neodvisno od zemljišča) pa tudi ni uzroka, da bi se bistvo pogodbe spremenilo. Pogodba torej tudi v tem primerljaji ostane zakupna pogodba.

Bistvo rabokupa sta reč in cena, za katero se raba ali uživanje reči drugemu prepusti. Reč je v našem predmetu živina, cena (zakupščina) pa je zdaj povišana vrednost reči (gospodar dobi kravo, dal je pa telico), zdaj denar, zdaj pa določeno število mladičev ali vsi mladiči; — ta različnost bistva pogodbe ne more predrugačiti. Namen takih pogodb ni v prvi vrsti samo raba živine, ampak namen je ta, da rejač dobiva od živine dohodke, podobne dohodkom, katere daje v zakup vzeta zemlja (*fructus*) n. pr. mladiče, mleko, gnoj; — zato te pogodbe niso najemne, ampak zakupne pogodbe.

Se ve da se pri naših pogodbah z dogovorom lahko vstanovi tudi družba (*societas*) in vkupnost blaga, ako se stranke domenijo, da bodi živina rejaču in gospodarju skupno blago, v katerem primerljaji se plod in volna itd. in ko pogodba neha, živina sama mej oba pogodnika deli. Tudi takrat je pogodba družbena pogodba, kadar naj se plod, t. j. mladiči mej pogodniki po alikvotnih delih delijo, akoravno živina samo ostane last v rejo dajalca (§. 1103 o. d. z.)

Dve vrsti pogodb moramo torej zgorej naštetimi slučaji razložiti: zakupne pogodbe in družbene pogodbe.

1. Zakupne pogodbe.

Mej te moramo šteti zgorej pod št. 1 lit. a, b, kadar so teleta gospodarjeva in c, št. 2 lit. a, št. 4 lit. b in c — navedene

¹⁾ Vehring, *Gesch. u. Inst. d. röm. R.*

primerljaje. O teh velja torej: ako se živina zavaljo izrednih naključb n. pr. kuge, nikakor uživati ne da, ni treba zakupila plačati (§. 1104 obč. drž. zak.)

Ako živina pocrka ali sploh po naključbi na vrednosti izgubi, zadene ta škoda gospodarja, čegar last je živina (§§. 1112 in 1311 obč. drž. zak.), vender se tudi lahko pogodita, da rejač jeden del škode, ki se po naključji primeri, trpeti mora (§. 1106 obč. drž. zak.). Vselej pa trpi vso škodo rejač sam, kadar se pogodi *contractus socidae*. Da vsa živina pocrka, ali jo razbojniki ali volkovi pobero, rejač mora v določenem času isto število, katero je prejel, in žival iste kakovosti vrniti. V tem je torej tudi zavarovalna pogodba: gospodar si zavaruje čredo in rejač dobi premijo v tem, da je zakupnina manjša, nego bi sicer bila.

Kadar je živina po krivnji rejačevi škodo trpela, je rejač to škodo gospodarju povrniti dolžan (§. 1111 in 1295 obč. drž. zak.); a če je gospodar kriv, da rejač škodo trpi pri užitku živine, mu je za to odgovoren.

Ko čas preteče, za kateri se je živina v rejo dala, jo mora rejač gospodarju v tistem stanu kakor jo je prevzel vrniti in se temu ne more ubraniti, ako bi prav ugovarjal pravico obota (preboja, t. j. da ima kaj od gospodarja živine terjati) ali celo tudi starejo pravico lasti (§. 1109 obč. drž. zak.).

Pogodba neha, kadar živina pogine, — kadar čas preteče, ako se ne ponovi, — po odpovedi, ko ni bilo dogovorjeno, dokler ima pogodba trpeti — in ko gospodar zakupno živino komu drugemu odda in preda. Če je rejač pogina živine kriv je gospodarju škodo povrniti dolžan; in gospodar, ako je on kriv, da je živina poginila, mora rejača odškodovati (§. 1112 obč. kaz. zak.).

Tudi pred določenim časom more rejač od pogodbe odstopiti, kadar ima živina take napake na sebi, da rednega užitka ne da, ali kadar se znamenit del črede po naključji za daljši čas rabljenju odtegne ali nerabljev postane (§. 1117 obč. drž. zak.) Nasproti pa more gospodar terjati, da se pogodba poprej razveže, ako rejač z živino tako dela, da ta znamenito škodo trpi in ako rejač zastale zakupila ob obroku ni plačal oziroma opravil (§. 1118 o. d. z.).

Ako je gospodar pred pretekom časa živino komu drugemu oddal in že predal, pogodba neha, ali rejač more od gospodarja

odškodovanje zahtevati za škodo, ki jo je imel za korist, ki mu je odšla (§. 1120 obč. drž. zak.).

2. Družbene pogodbe.

Pogodbe, zgoraj pod št. 1 lit. b (kadar se teleta delijo), št. 2 lit. b, št. 3, št. 4 lit. a in št. 5 naštete so družbene pogodbe.

Namen družb je skupno pridobivanje. K temu dá gospodar živino, rejač pa trud (ali pa poleg tega tudi nekaj živine). Kapital ali glavni zalog družbe je živina, ki pa (izvzemši poslednji primerljaj) ne postane obeh pogodnikov vkupna last, ampak ostane lastnina prvotnega gospodarja (§. 1183 obč. drž. zak.).

Predmet pridobivanja je plod, v primerljaji št. 3 pa denar. Oskrbovanje vseh živino in pridobivanje zadevajočih opravil je rejaču izročeno, on je družbin pooblaščenec (§§. 837 in 1190 obč. drž. zak.).

Dobiček (prireja živine, denar) se mej oba po enakih delih, ako se drugače ne dogovoré, razdeli i. s. po naturi pogodbe od časa do časa ali, ko pogodba neha. Ker pa ima rejač z oskrbovanjem poseben trud, ima pa že tudi vrhu tega poseben dobiček, namreč ves drug užitek od živine: mleko, delo, volno, gnoj (§. 1195 obč. drž. zak.). O prvotnem številu živine in o prireji mora rejač račun dajati (§. 1198 obč. drž. zak.), kar je večjidel se ve da jako priprosta manipulacija številjenja na prste. Zguba (ako se en del ali vsa živina pogubi) se deli po takih delih, kakor bi se dobiček delil, ali kedor ni k glavnemu zalogu nič pridal, izgubi samo svoj trud (§. 1197 obč. drž. zak.), vender se v primerljajih št. 1 lit. b in št. 3 večkrat dogovorijo, da trpita gospodar in rejač vsak pol, ako voli po nesreči poginejo.

Se ve da sta oba pogodnika drug drugemu odgovorna za škodo, ki jo prizadeneta s svojo krivnjo, ako bi torej rejač zakrivil, da je živina poginila, mora gospodarju škodo povrniti (§. 1191 obč. drž. zak.).

Ta pogodba se razveže, ako je započeto opravilo dognano (n. pr. ko se voli prodado), ako je vsa živina v nič prišla in ako je družbi čas potekel (§. 1205 obč. drž. zak.). Kadar umrje gospodar ali rejač, družba neha, ako se z dediči ne ponovi (§. 1206 in 1207 obč. drž. zak.).

Ako gospodar ali rejač bistvenih pogodbenih pogojev ne izpolnjuje, se sme iz družbe izkleniti (§. 1210 obč. drž. zak.), t. j.

družba neha. To se takrat zgodi, kadar je gospodar tako živino dal, ki ni za pleme ali ako jo brez tehtnega uzroka iz reje vzame, predno je čas potekel, — ali kadar rejač z živino tako dela, da ta znamenito škodo trpi.

Ako čas, doklej ima taka reja trajati, ni izrekoma ustanovljen in se tudi ne da iz narave opravila določiti, smeta gospodar in rejač pogodbo odpovedati, samo da tega ne stori s hudobno zvijačo ali, ko ni čas za to (§. 1212 obč. drž. zak.).

Po razvezi družbe se deli, kar je vkupno, a kar je bilo samo gospodarjevo, dobi on nazaj. Ako delitev in natura ni mogoča in se deležnika poravnati ne moreta, treba živinče prodati in kupilo razdeliti (§§. 843 in 1215 obč. drž. zak.).

3. Videli smo, da pri obeh vrstah pogodb živina praviloma ostane last prvotnega gospodarja. Vender se včasih živini vrednost določi. Ta določba vrednosti ima pa samo namen, da se na podlagi določenega zneska vrednosti laglje in brez prepira določi, koliko je dobička ali škode, nikdar pa se ne more iz tega določila vrednosti izvajati, da se je sklenila kupna pogodba (na upanje).

—c.

Kako so se uradniki slovenskega jezika v sodnije in druge urade branili.

(Donesek k zgodovini slovenskega uradovanja.)

Interpelacija državnega poslanca Črné-ta in drugov na c. kr. pravosodno ministerstvo od 5. septembra 1861 slove:

1. Ali namerava c. kr. pravosodno ministerstvo, da izpelje na najvišjem mestu izgovorjena načela ravnopravnosti vseh narodov in da vender že jedenkrat omogoči in utemelji pravično pravosodje, izdati tudi deželnim višjim sodnijama v Trstu in v Gradci, oziroma tamošnjima višjim državnima pravdníštvoima podobno naredbo, kakor je ona od 22. julija 1861, št. 6099 za Moravsko, in posebej na to siliti, da v okolicah teh dveh nadsodnij v smislu obstoječih zakonov in v smislu ravnopravnosti, že tolikrat zaukazane po samem Njegovem veličanstvu, odslej za naprej pod odgovornostjo dotičnih uradnikov vsaj sodnijske zapisnike delajo v jeziku